

FRUSTRADA FUNDACIÓN ESCOLAR DOMINICANA

La noble dama doña Antonia de Foix de Caramany y de Cardona, viuda de don Blas de Mirambell y de Cardona, a 22 de marzo de 1585, persónose ante el notario Pedro Sabata, en su estudio sito en la calle de las Semoleres, de Barcelona, para hacerle entrega de su testamento manuscrito por otra mano y por él suscrito, fechado a 1.º de agosto de 1582, a fin de que fuese protocolizado para ser publicado después de su fallecimiento.

A 26 de septiembre de 1585, a requerimiento del noble don Pedro de Cardona, vicegeneral gobernador del principado de Cataluña, primo de la extinta testadora, en la casa que fue de su propiedad, ubicada «*in vico per quem itur de Corrubia ad ecclesiam beate Marie de Pinu*», tuvo efecto su lectura, tan sólo limitada por lo que concernía a las disposiciones sobre su sepultura y píos sufragios, mientras, dos días después, una vez sepultado el cuerpo de la extinta, en la capilla de la Virgen del Rosario, de la iglesia monasterial de los frailes predicadores, fue publicada la aludida escritura de postrera voluntad, a instancia de los albaceas o ejecutores testamentarios don Pedro de Cardona, fray Raimundo Pasqual, guardián del convento de Santa Catalina; Juan Bautista Espuny, guardián del monasterio de frailes menores; José Ramón, prior del cenobio de San Agustín, y fray Pedro Ortiz, ante la presencia de los testigos Felipe Albert, Jaime y José Forcadell, familiares de don Pedro de Cardona¹.

El primordial interés de esta escritura de postrera voluntad de tan linajuda dama, radica principalmente en la institución de una fundación escolar dominicana en Barcelona, aparte de otras dispo-

¹ AHPB (= Archivo Històrico de Protocolos de Barcelona). Pedro Sabata, lib. 1.º, testamentos, años 1572-1588, ff. 122 v-129. El ejemplar manuscrito original se conserva en la bolsa correspondiente a este mismo libro de testamentos.

siciones relativas a legados destinados a causas pías, dotaciones, indistintamente de doncellas, casadas o religiosas; celebración de píos sufragios, todas ellas ampliamente descritas en su testamento. Consignemos que la asignación de heredero universal, recayó a favor del prior y convento de Santa Catalina, de la orden de predicadores de Barcelona.

La concesión de dicha herencia, iba aparejada con la obligación por parte de los aludidos prior y convento, de sustentar y tener en su monasterio treinta religiosos estudiantes o un mínimo de veinticinco del mismo hábito e idéntica orden, para darles estudios de artes y teología, previos exámen de latinidad, informes de sus costumbres y bondad de religión, a fin de que una vez terminados sus estudios pudiesen enseñar a otros y, que, preferentemente, la mayoría fuesen hijos del mismo convento.

Caso de no poder completar dicho número de estudiantes, dicho prior avisaría al padre provincial de Aragón, a fin de que le enviase los religiosos que faltaren para completar la nómina de treinta.

Previene luego, los casos de que la provincia dominicana de Cataluña quedase sola, y en la contingencia de faltar estudiantes para cubrir el número de plazas indicadas, éstos serían repartidos entre los que fueren adscritos a las dos provincias de Aragón y Valencia.

Para el primer año de la fundación escolar, el aludido prior avisaría al padre provincial de Tolosa, de Francia, para que enviase seis religiosos estudiantes, la mayoría de ellos procedentes de la ciudad de Albi, los cuales quedarían comprendidos entre el referido número de treinta.

Con miras a obtener mayor provecho en el más breve tiempo, la munífica testadora declaraba sus deseos de que, todo el tiempo que oirían lecciones de arte y teología, ningún lector, aunque fuese maestro presentado, se ocupase en ningún tiempo, de predicar durante el ejercicio de su lectorado, ni en Cuaresma, Adviento, fiestas de guardar y domingos, ni en la ciudad o en la villa, y aún, en monasterios de monjas, aunque fuesen de su orden. Similar prohibición establecía para los estudiantes, excepto los sermones acostumbrados en el refectorio para prueba de los principiantes.

En otro capítulo expone su voluntad de que, para mayor diligencia en el estudio, se concediesen dispensas a los estudiantes, todo el año, para la asistencia al rezo de las horas canónicas del coro, tanto si había lecciones como no, excepto para la misa mayor, completas y Salve Regina, aparte de las fiestas de precepto y domingos.

Por otra parte, los estudiantes y lectores no estaban exentos de la observancia de la regla, constituciones y ordenanzas. Por lo que concernía al orden de las comidas, deberían observarlo comiendo huevos y pescado. Y lo mismo en cuanto al hábito de lana, no quedando dispensados de los ayunos dispuestos por la regla y las constituciones.

Omitimos resumir y detallar otras postreras disposiciones de nuestra ilustre dama protectora de la Comunidad de religiosos dominicanos, de nuestra ciudad condal, para remitir al lector el texto íntegro de la antedicha escritura de postrera voluntad, que publicamos a continuación de estos breves comentarios.

No obstante el laudable propósito y buena voluntad de la aludida doña Antonia, dicha fundación quedó frustrada por las causas reseñadas en el códice manuscrito intitulado *«Lumen Domus»*, es decir, de la documentada crónica del convento barcelonés de Santa Catalina, uno de cuyos párrafos a la letra dicen así:

«De madama dona Anthonia, etc.

Item, als 26 del mes de setembre 1585, morí en la present ciutat, madama dona Anthònia de Foix de Caramany y de Cardona, particularíssima devota y affectada a nostra sagrada religió, a la qual confessava lo pare frare Pere Ortis, fill del convent, natural navarro, home de singular observàntia y religió. Esta dama era molt rica, tenia alguns bons patrimonis, encara que embarassats y empanyats, tant en França com en Catalunya.

Herència del convent

Y féu testament dexant hereu al present convent de Sancta Catherina. Féu grans llegats a particulars, los quals pujen al peu de catorze mil lliures. Los quals llegats se havian de pagar de sos

stats y baronies, però lo convent no ha gozat encara de cosa, per tants embarassos y plets y qüestions. Y axí no se ha pogut prosseguir, havent lo convent gastat més de 600 lliures, enviant a Fransa al sobredit Pare, son confessor; y no se ha pogut cobrar cosa alguna, per haverse empenyat a un heretge allà. Y lo de Cathalunya, tampoch ne reb lo convent. De la baronia de Conat fins ara, sinó gastos y plets, perquè los llegats demanen y també deutes. En fi, a la postra serà tot bombolla de sabó, que diuen, tant que en lo nostre arxiu stà una carta del pare reverendíssim general mestre Hieroni Xabierre, lo qual ha donat al convent de Tolosa, lo que pertanyia en aquest nostre, per no tenir poder ni esperansa de haverne cosa. Y també, pus béns de França no poden ser transferits en Espanya. Allí també trobaran en lo depòsit les escriptures llargament.

Lo sobredit pare frare Ortis, fonch primer enviat al rey de Espanya per haver cartas de favor per al rey de França, y per lo Parlament de Tolosa; y après va a anar a París, y axí se feren los sobredits gastos, que axò tenim menos; y exas són nostras herèncias.

Intents de la dita dama

Los intents de la dita morta eran per cert grandíssims (com constan en lo testament) y de molta honra y utilitat. Entre altres, és un que volia se fes juntament en lo convent un solemne Collegi ab trenta collegials, dels quals los sis fossen de la nació francesa, y assò llargament ho esforça en son testament. Y tandem altres coses, però Nostre Senyor no és stat servit gozar de tal possessió.

Del enterro y sepultura de dita senyora.

Sepultura de donya Antònia Foix

Fonch soterrada ab lo nostre hàbit en la capella de Nostra Senyora del Roser, dins a la mà esquerra entrant en ella. Lo convent va gastar tot lo que tocava a la sepultura, çò és, cera, etc. Y férem al soterrar lo ofici de la sepultura, com si fora per un religiós. Y cert al que toca de nostra part, se féu ab tanta solemnitat com se puga dir, emperò nostra herència debades fins ara y pocas confianeses de cobrarne cosa alguna. Lo que puch dir és, que dita senyora

era vinguda a Barcelona per a pledejar sos stats y vivia pobrement conforme la calitat sua, y axí stava empenyada y se emprava del que podia per poderse sustentar medianament, esperant sentència en favor; però la sorna y fleuma dels plets y negocis, la arribaren a la sepultura, dexantnos a nosaltres son dret y pertinèntiaes embarassades y ab qüestions. Però en fi, son propòsit y bona voluntat està vista, per a que perpètuament s'en tinga memòria de la sua ànima *que requiescat in pace. Amen*»².

JOSÉ MARÍA MADURELL MARIMÓN

Barcelona, 1 agosto 1582

Testamento de doña Antonia de Foix de Caramany y de Cardona, viuda de don Blas de Mirambell y de Cardona.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti y de la sua Sanctissima Verge Maria senyora nostra y del gloriós Pare sanct Domingo.

Com sia a tots cosa manifesta, que tota persona de carn composta, de la mort corporal escapar no puga, per tant yo madama o dona Antònia de Foix de Caramany y de Cardona, filla del noble monsiur Joan de Foix y de Caramany, compte de Caramany y fill de altre monsiur Joan de Foix, compte de Caramany, y filla de la senyora madama Aldonça de Caramany y de Perellós, filla del noble monsiur Guillem de Caramany.

Dita madama o dona Antònia de Foix de Caramany y de Cardona, filla dels sobredits nobles monsiur Joan de Foix y de Caramany y de la seyora madama Aldonça de Caramany y de Perellós, muller y hereva :egítima del noble monsiur don Blaz de Mirambell y de Cardona, quondam, baronesa de les baronias de Roseras y sant Ippòlit, del bisbat de Albi, del regne de França y de la baronia de Conach y casas de Vilafranca de Conflents y altres béns del bisbat de Elna, del regne de Catalunya, estant en mon sà i bon iudici de enteniment y salut corporal, gràtias ni sien dades a mon Déu y Senyor, lo que yo après com a cathòlica christiana, estant malalta o en altra necessitat posada, de grat o per força, yo hauria de fer per evitar plets, qüestions, litigis, duptes, queixes y altres coses que sobra ma heretat y béns se porien alçar y posar, si per assò Déu no'm donàs lloch y temps.

² Biblioteca de la Universidad de Barcelona, ms. 1.005, f. 100 v.

1. Orden y declar yo, dita madama o dona Antònia de Foix de Caramany y de Myrambell y Cardona, ser aquesta ma derrera y última voluntat y testament irrevocable, per al present y per a sempre.

Per tant vull y orden, primerament, que lo die que la mia ànima serà exida de aquest cos mortal, que mon cos sie sepultat en la yglésia de sancta Catherina, del monestir de predicados, de la present ciutat de Barcelona, en la capella de la Verge Maria del Roser, en la qual capella sia feta, sepultura o carner y, en ella o en ell, sie posada una pedra o pedres, en les quals sien gravadas les mies armas y posat allí mon sobrenom. Y que devant la capella o altar, sie posada una bassina o plat de plata debaix la llàntia, la qual bassina o plat, vull que sie de preu de cent lliures moneda barcelonesa y, en ella vull sien gravades les mies armes, la qual llàntia sia encesa de dia y de nit tots temps.

2. Item, vull y demane molt encaridament al pare prior y pares de dit monestir, pregantlos me vullen sepultar ab lo hàbit de Sant Domingo, que ells solen vestir y ser soterrats, perquè puga guanyar las indulgèncias que los sancts Pares de Roma han concedit y atorgat, als qui ab lo tal hàbit se soterraran.

3. Item, vull que lo die que aquest mon cors sepultaran, me sie cantada una missa del sanct o sancta que aquell dia serà, si és festa de precepte o de la Dominica, si en diumenge serà, o sinó que sia de *requiem*.

Y vull que lo mateix dia que lo meu cors soterraran, me sien dites y cantades totes las oracions que solen cantar y dir als religiosos de son orde, y que m fassen totes las cerimònias que se acostumen entre ells; y que cada hu de ells que seran de missa, me diga tres misses resades entre los dies de ma novena; y los que no sian de missa, un psalteri de David, y los que són frares llechs tres rosaris cada hu.

4. Item, vull me sie cantada ab diaca y subdiaca y acòlits cada dia, entra ma novena, una missa, y lo últim dia de ma novena, me sie cantat tot lo ofici de defuncts, ab nou lliçons de morts; y cada dia de ma novena, me sie dit y cantat, après de la missa, un respons sobre la mia sepultura per tots los religiosos; y que lo dia de ma sepultura, me sien dites totes las missas que podran dir aquell dia en lo altar privilegiat de sant Martí de dita yglésia, y totes las que los religiosos seran obligats a dirme dins lo dia de ma novena, que les digan en lo dit altar o en lo altar de Nostra Senyora del Roser.

5. Item, vull y orden que lo dia de mon cap d'any perpètuament, me sia cantat un aniversari ab diaca y subdiaca y acòlits y mesa tumba y quatre antortxes ensesas durant la missa. Y que'm sie cantat un ofici de morts ab nou lliçons y un respons sobre la mia sepultura, a la fi de la missa, al qual respons hagen de assistir tots los religiosos y tots los estudiants y lectors en la capella de Nostra Senyora del Roser. Y tot açò, en recompensa y satisfacció de mas culpas y recompensa de mos predecessors. Y que lo pare prior o president de la casa, hage de avisar lo

die abans a tot lo convent y als sagristans, que a la tarda après de les oracions, mane fer un toch de campanes de senyal de morts.

6. Item, vull y man a mon hereu que sempre y quant la mia mort no serà precipitada, sinó per malaltia llarga o breu, que a mon Déu y Senyor li apperexerà que conexent o essent avisats per los metges que de la tal malaltia escapar humanament no puga de la mort corporal, que en lo mateix punt y hora, me sie fet venir mon pare de la ànima fra Pere Hortiz, si està present en lo monastir o ciutat, y si no vull que mon hereu lo envie a cercar o lo fassa venir de hont se vulla que stiga, y que per a mes prest venir li envie cavalcadura a costes y despeses de mon hereu, pagantli lo gasto per lo camí. Y si fos morta ans que no l'hagen pogut avisar, vull també que'l fassen venir, que tot lo que ell ordenarà acerca de ma sepultura, axí del que assí en aquest mon testament yo deix ordenat, com del que a ell li apparexerà llevar o affegir, que en tot sia cregut, encara que mon hereu y curadors los aparega altra cosa contrària; y que si ell no y posarà la sua firma, no valega res per tot y per tot, tot lo que los altres faran y faltant ell, lo que lo pare prior y curadors ordenaran.

7. Item, vull y orden que lo die que mon cors se haurà de sepultar, no'm sia feta molta pompa mundana, sinó de la manera que a mon pare confessor y curadors ben vist serà. Més vull, que si per cars ordenanto Nostre Senyor Déu, no muyra yo en Barcelona, morint yo en Cathalunya, en qualsevulla part que sie, mon cors sie portat a soterrar en lo monestir de Sancta Catherina.

8. Item, vull y orden que aquí mateix que mon hereu haurà acceptada la herència, que pague tots los deutes que per veritat y justícia y scriptura o personas dignas de fe se provaran o testificaran yo ser tinguda per deutora. Y per tots los altres dèbits que lo pare fra Pere Hortiz dirà, se paguen o qualsevol altra persona que per via de confessio dirà o notificarà yo haverli dit ser obligada.

Llegats en Causas Pias

9. Primerament, vull y orden que de mos béns, rendes y senyories, après que mon hereu haurà acceptada la herència y la possehirà tota pacíficament, sens plet ni qüestió ninguna, axí del que tinch en la baronia de Conach y cases de Vilafranca de Conflents y altres béns del regne de Cathalunya, com yo pretench guanyarho per la justícia. Y axí també de las baronias de Roseras y sant Hipòlit, del regne de França.

Y vull que encara que yo ara possehesca la quinta part de la baronia de Conach, que no se entenga que la tinch tota. Aximateix del que tinch en França en las baronias y en tots altres qualsevulla drets que puga yo tenir o que m pertanyen tenir que fins que mon hereu no sie absolutament senyor, com tinch dit, y sens plet ni qüestió ninguna, y lliurant per justícia, ne sie obligat a doar quiscun any perpètuament a

la sancta casa de Nostra Senyora de Montserrat cent lliuras moneda barcelonesa de renda, que vull done a dita sancta casa, ab la sobredita declaració y menció, ab tal pacte y condició, que abat y convent de religiosos monjos de aquella sancta casa, se obliguen a dir dos aniversaris cada mes perpètuament ab diaca y subdiaca. Y si per cas la tal obligació no la voldran acceptar, que no'ls sie donat sinó sinquanta lliures aquí mateix ab diners, sens altra obligació anual. Y si ab la tal obligació sobredita seran obligats, vull que sempre y quant mon hereu se voldrà descarregar de la obligació annual, donantlos la mota a raó de sinch per cent, que'ls puga compellir y que se avinga en les pagas en dos o tres voltes lo any. Y aximateix, entench en los pagaments de la renda annual y sempre y quant mon hereu farà aquest descarregament y llució de donarlos la mota, que sia obligat a pagarla a la Taula de la Ciutat, y que de allí no puga ser treta per ninguna necessitat que abat y convent de religiosos monjos de dita sancta casa tingan, sens ser carregat per a sobre dit effecte en part segura.

10. Item, vull y orden que de mos béns mon hereu done sis centes lliures moneda barcelonesa per ajuda de casament o religiosa o stament honest a Anthònia Viadera, filla mia spiritual per batisma, y ara de present criada mia, per amor de Déu y per los bons servicis que me ha fets. Y si no voldrà ser casada ni religiosa, que ser son stament honest y virtuós, li done cada any per a sa sustentació y una criada que la servezca, cent lliures moneda barcelonesa en tant que ella serà viva, y casa franca, de les quals pague la criada que ella tindrà si'n voldrà tenir. Y morta ella, vull no sie obligat a més mon hereu. Y tot açò axí ans de ser casada, com après del estat honest que ella haurà pres. Y açò entench no essent viuda, sinó ans de ser casada que li sien donades, com tinch dit, les cent lliures, vivint honestament, y encara que's vulle casar, que se hage de aconsellar ab lo pare prior y ab lo pare fra Pere Hortiz, si serà viu, lo qual encara que no aparega al pare prior, si discordan, que lo que lo pare fra Pere Hortiz farà, sie tengut per fet y, fent lo contrari del hu dels dos, al manco del parer del pare fra Pere Hortiz, no li sie donat res.

11. Item, vull que si dita Anthònia Viadera és monja religiosa, sols sie dels monastirs tancats dels ordes mendicants y no de altre orde, que mon hereu li hage de donar vint y sinch lliures barcelonesas quiscun any de renda, en tant que ella serà viva, per a ses necessitats o per lo que li aparexerà, ab llicència de sos prelats y prelades, sense las sis centas lliuras, que demunt tinch dit, y per lo gasto de sa entrada y professió al cap del any, y per vestits, com també per a gastos y cosas de la comunitat del monastir, sexanta lliures.

12. Item, vull y orden que si dita Anthònia Viadera, essent casada morirà sens fills o filles, hu o molts, llegítims y de llegítim matrimoni procreats, que puga testar de la meytat de son dot a sa franca llibertat, emperò la altra mitat sia tornada a mon hereu. Y vull, que ella y sos

fills, sien soterrats en ma sepultura y ab los hàbits y que pague lo que bonament serà vist al convent y monastir.

13. Item, vull y orden que mon hereu sia obligat a donar sis centas lliuras moneda barcelonesa de almoyna, per ajuda de casament o stat religiós o honest a dues donzelles, çò és, a cada una, tres centes lliures, que la una se anomena Maria Maça y l'altra Catherina Doto, germanas carnals y filles de Maria Hortiz, la qual fonch filla de Joan Hortiz, infançon, natural del lugar de Oto, el qual fonch casat ab Maria Hortiz, en la villa de Torla. Y lo pare de Catherina Doto, se anomena Joan Doto, fin de Ximeno Doto, del regne de Aragó, de la Vall de Broto, de la vila de Torla, del bisbat de Osca.

Y vull que si dites donzelles de qualsevulla estat que sien, axí sent donzelles com casades o religioses y moriran sens fills ni filles llegítims y de llegítim matrimoni procreats, que la que sobreviurà hage de pendre tot lo dot de l'altre, çò és, les tres centes lliures o lo que podran trobar en sa casa, restantli emperò lo poder y farultat de poder testar de la mytat o conforme la lley de la terra. Y si alguna de ellas no voldrà ser casada ni religiosa, ab tal que visca honestament, que li donen les trescentes lliures en diners, sempre y quant per ellas juntat o cada huna per si o per son procurador o procuradores, seran demanades.

Y vull que mon hereu hage de donar aquesta tal quantitat de almoynes per al sobre dit effecte, com està dit, dins de tres anys després de mon òbit; y que si dins dits tres anys no'ls dóna, dins de sis anys ne hage de pagar al doble més, que són mil y dos centes lliures. Y si en lo quart o sinquè any los pagarà, que no sien més de mil. Y que dit mon hereu les pose les dites quantitats en la Taula de la present ciutat de Barcelona, y que sien soltes a nom de dites donzelles, a les quals mon hereu hage de avisar o fer avisar, y avisades que sien, no los pugan traure de allí, ni per si mateixas ni per sos procuradors, sinó serà per els sobre dits effectes. Y que en la Taula quant posaran los diners, sie posada y escrita tot aquest capítol y ordinació per a més clarícia.

14. Item, vull y orden que quiscun any mon hereu hage de donar per almoyna y charitat cinquanta lliures moneda barcelonesa, al reverent pare fra Pere Hortiz, del monastir de Sancta Catherina, del orde de predicadors, sens remissió ninguna, en tant que serà viu, y que de ells puga fer lo que a ell li apareixerà a sa llibertat, tenint emperò llicència de sos prelats per a la tal almoyna y charitat. Y en cars que no li vullen donar la llicència per a pendre ni per a gastar, vull y mane, a mon hereu-prior y convent, que les hagen de donar les dites cinquanta lliures, fins a tant que ell serà mort al Spital General de sancta Creu de Barcelona. Y açò entench estant ell o no estant en Barcelona, que per ell o per son procurador les hi hagen de donar o enviar.

15. Item, vull y declar ser aquesta ma voluntat, que aquestos llegats dels dots de les dues germanes y del Pare fra Pere Hortiz se cumplescan de la matexa manera, en tot y per tot que tinch dit, encarra-

gantlos devant Déu y obligantlos sas concièncias. Y en lo que tinch dit de Anthònia Viadera, en lo n.º 10, que sempre y quant li exirà partit de casament, que mon hereu après de acceptada la herència, encara que no reba totes les rendes, censos y censals, tributs y rendes de totes las mies baronies y béns, sinó la terça part, o la quarta o la quinta, li hage de donar tot lo que li tinch llegat, determinada que sia en lo stat honest que tinch dit.

16. Item, vull que si abans que yo muyra, lo cos del senyor mon marit vull don Blaz de Mirambell y de Cardona, l'ànima del qual Nostre Senyor tinga en sa santa glòria, quondam baró de les baronies de Roseras y de sanct Ippòlit del regne de França, y de la baronia de Conach y casas y altres béns de Vilafranca de Conflents, no serà trasladat de la yglésia de sant Juliè de la ciutat de Albi, del regne de França, de la capella de Nostra Senyora, en la qual fonch soterrat y depositat, que de allí sia tret y portat en la iglésia de sant Eugeni, en la baronia de Roseras, y lo posen en la sepultura de sa mare devant de l'altar major. Y tot açò sie fet a costes y despeses de mon hereu, y que en sa translació sia feta solemnitat y honra que en aquella terra se acostuma de fer a semblants personas, y yo devia a tan bon senyor marit.

La orde que ha de tenir mon hereu és lo següent:

1. Primo, vull y orden cree e constituhesch per hereu meu universal, al pare prior y tot lo convent del monastir de sancta Catherina, del orde de predicadors, de la present ciutat de Barcelona, de tots mos béns haguts y per haver per dret, a mi pertanyents y partanyer podents, axí mobles com immobles, sitis, rendes, tributs, censos, drets, dominis y senyories de qualsevulla nom y títol que sien, en qualsevol part que'ls tinga y stigan, axí de França com d'Espanya, axí de mon pare com de part de ma mare y germà.

2. Item, més vull y orden que de aquestos mons béns sobredits, mon hereu prior y convent, aquí mateix que tinga la possessió del tot, sens litigis, ni plet ni qüestió alguna, sie obligat a sustentar y tenir en son monestir y casa, trenta relligiosos estudiants o al manco vint y sinch, del mateix hàbit y orde, als quals los hagen de dar estudi de ars y theologia, ab la qual, acabats sos cursos y estudis, ab lo favor y auxili del Sperit Sant, puguen exercitarse ensenyar a altres y ajudar a portar ànimes al cel, per al qual Déu Nostre Senyor las ha citadas. Y vull, que aquestos relligiosos hagen de ser posats al estudi per pare prior y pares de Concell, prevehint primer lo exàmen de la llatinitat, costums y bondat de religiós, sempre y quant se offerirà vagar lloch. Y que los més que porran, sien fills del mateix convent, y quant no ni haurà, que lo pare prior avise al pare provincial de la província de Aragó, que li envie los relligiosos que faltaren per al compliment del número. Y en assò vull, que lo pare provincial de la província de Aragó, no puga posar ni fer venir a ninguns estudiants, sens consentiment del pare prior

y pares de Concell del convent de sancta Catharina; y vinguts que sien examinats molt bé, com demunt tinc dit, així dels mateixos que seran de la casa, com los que vindran de fora de altres conventts. Y si no seran trobats tals quals deuen ser, que los fassen tornar a llurs convents.

Y declar que si per algun temps se vindrà a dividir la província de Aragó, que la província de Cathalunya restàs sola, vull, que los estudiants que seran necessaris al compliment del número, que sien també dels dos regnes, sò és, de Aragó y València. Y que lo pare prior hage de avisar al pare provincial o provincials que seran, per a que li envien los estudiants que'ls demanaran.

3. Item, vull que lo primer any que començarà, que lo pare prior avise al pare provincial de la província tolosana, del regne de França, perquè envie sis religiosos estudiants, los quals vinguts que sien, que sien examinats en la llatinitat y bons costums y religió, per lo pare prior y pares de Consell. Y sinó seran trobats tals quals convenen, que'ls fassan tornar a sa terra aquí mateix; y que lo dit provincial, en lloch d'ells, envie altres más hàbils y idòneos en llatinitat. Y vinguts que sien y mesos en lo estudi, vull que sien provehíts de tot lo necessari, així en salut com en malaltia, tot lo temps que en lo estudi estaran.

Y, vull que dits estudiants sien los més que pугan ser de la ciutat de Albi, y assò entench sempre que lo dit estudi durarà, hagen de haver estudiants religiosos de dita província tolosana; y aquestos sis estudiants, vull y entench que sien compresos en lo número dels trenta.

4. Item, vull per a que ab més y maior fervor y diligència y ab més breu temps puguen aixir aprofitats del estudi, que tot lo temps que oyran lliçons, així de art com de thelogia, ningun lector, encara que sie mestre presentat, puga ser ocupat en predicar en tot lo temps que serà lector, així llegint com no llegint, en tot lo any, ni en ningún temps, ni en Quaresma, ni Advent, ni festa, ni diumenges, ni en ciutat, ni en vila, ni en lloch, ni monestir de monges, encara que sien del orde. Ni tampoc ningun estudiant, si ya donchs no serà sermó lliteral, axí en casa com fora de casa, eceptat també los sermons que se ecostumen de fer en lo refetor per a provarse los estudiants principiants. Y vull, que lo estudiant o lector, de qualsevulla grau que sie, posarà intercessors, així religiosos com seglars, per a predicar, que sie exclus y expido en la mateixa hora del estudi, ni que lo pare provincial, ni prior, ni altre qualsevol prelat inferior, los o puga manar, sots pena de demanar estreta iustícia a Déu Nostre Senyor, y ser obligats a restitució de ma herència. Y los estudiants que assò sabran, que ho puguen scriure y donarne rahó al general de la orde, per a que y puga posar orde y remey y castigar als delinqüens, fent contra la voluntat del testador.

5. Item, vull que als estudiants, per a que ab més diligència puguen treballar en estudiar, s'els donen dispensacions de las horas canónicas del cor, tot lo any y tot lo temps, així quant hi haurà lliçons, com

encara quant no hi haurà, exceptat emperò que a la missa major y completas y Salve Regina, ningú falte contínuament. Y los dies que seran festas de precepte de guardar y diumenges, vull, que tots los estudiants vagen al chor, totas las horas del dia. Y lo mateix, dich y vull, que los estudiants quant (segons son ordinari) tindran offici menor de Nostra Senyora y se dirà a la mitja nit, que's lleven y vagen a dirlo tots ab la comunitat del convent, al dormitori o ahont se vulla que's diga. Y lo estudiant o estudiants, que prenent estas dispensacions veuran que no aprofita, en càrrech las conciencias del regent, prior y lector, que'l llance del estudi y li lleven las dispensacions.

6. Item, vull que per causa del estudi no sien exemps los estudiants y lectors, en ninguna cosa de la guarda de sa regla, constitucions y ordinacions, ans vll y és ma voluntat, que sien més relligiosos y observants, y que ab las cosas manadas per sos prelats, sien molt més obedients.

Y en lo que toca als menjars, vull, que no muden lo orde que tenen, sinó que com lo han professat, lo hagen de guardar, menjant ous y peix, si ya la sancta obediencia dels prelats no'ls manarà altra cosa.

Y lo mateix quant al que al vestir llana, sinó serà ab llicència per a camises, y esta que sia firmada per los metges del convent, provincial y prior.

Y lo estudiant que de assò se queixarà, sie expuls del estudi en lo mateix punt.

Y lo mateix, vull quant en lo que toca en los dejunis de sa regla y constitucions de la orde, que per causa del estudi no sien dispensats, sinó quant no tindran necessitat y pareixerà a sos prelats dispensarlos.

7. Item, vull y declar, per a que després de ser començat lo Studi no hage de parar, no se comence a llegir ninguna lliçó fins que tots tingan tota ma herència en possessió, sens plet ni litigio algú. Y si per cas no se alcançarà tota sinó la meytat, vull, que no tinguen sinó deu fins en dotze estudiants, ab tal condició, com demunt tinch dit, que primer sien pagats tots los dèbits dels dots y llegats y del pare fra Pere Hortiz.

8. Item, vux y orden, que mon hereu prior y convent, després que haurà acaptada ma herència, ans qui's comence lo Estudi, sie obligat a dirme perpètuament totas las misas que yo hara anomenaré, y després que serà començat lo Estudi, que los estudiants relligiosos y lectors las digan. Y si per algun temps lo Estudi vindrà a faltar cobrant emperò las rendas, que mon hereu prior y convent las digan. Y si tot vindrà a preterir y faltar, que no sien obligats a ninguna cosa, y que hu dels prelats del convent, sò és, prior, superior y vicari axí quant las dirà lo convent com quant los estudiants, vull que estigan y assistescan hu de ells en lo chor entretant se dirà la misa.

Las missas són las següents:

9. Primerament, vull que totes aquestes misses de baix anomenades, sien cantades y dites en ses pròpies festivitats que se esdevindran en quiscun any, en qualsevol dia perpètuament, ab diaca y subdiaca y acòlits y turibol y ab orgue, exseptant emperò la festa de la Anunciació de Nostra Senyora, que si se esdevindrà en la Senmana Sancta, que quant la transferiran en altre dia après de Pasqüa, que lo mateix dia en què caurà la hagen de dir.

1. Primo, la festa de la Resurrecció de Nostre Senyor Jesuchrist.
2. La festa de la Assensió de Nostre Senyor Jesuchrist.
3. La festa solemne del Sperit Sanct.
4. La festa de la Sanctíssima Trinitat.
5. La festa solemne del Sanctíssim Sacrament.
6. La festa de la Nativitat de Nostre Senyor Jesuchrist.
7. La festa dels tres Reys.
8. La festa de la Purificació de Nostra Senyora Candalera.
9. La festa de la Anuntiatió de Nostra Senyora.
10. La festa de la Visitació de Nostra Senyora a sancta Elisabeth.
11. La festa de la Assumpitó de Nostra Senyora.
12. La festa de la Immaculada Concepció de Nostra Senyora.
14. La festa de la Presentació de Nostra Senyora al temple.
15. La festivitat de Nostra Senyora de Sperança.
16. Les dues festivitats de Nostra Senyora del Roser.
17. La festa de sanct Pere Apòstol.
18. La festa de la Conversió de sanct Pau.
19. La festa de sanct Andreu.
20. La festa de sanct Jaume.
21. La festa de sanct Joan Evangelista.
22. La festa de sanct Thomàs Apòstol.
23. La festa de sanct Felip y sanct Jaume.
24. La festa de sanct Barthomeu.
25. La festa de sanct Matheu.
26. La festa de sanct Symon y Judas.
27. La festa de sanct Macià.
28. La festa de sanct March.
29. La festa de sanct Lluch.
30. La festa de sanct Bernabé.
31. La festa del gloriós pare sanct Domingo.
32. La festa de sanct Pere Màrtir.
33. La festa de sanct Thomàs de Aquino.
34. La festa de sanct Anthonino.
35. La festa de sanct Vicents Ferrer.
36. La festa de sanct Ramon.
37. La festa de sancta Catherina de Sena.

- 38. La festa de sanct Joseph.
- 39. La festa de sanct Joan Baptista.
- 40. La festa de sancta Magdalena.
- 41. La festa del Archàngel sanct Miquel.
- 42. La festa de sancta Catherina Màrtyr.
- 43. La festa de Tots els Sants.

44. La festa de Tots los feels defuncts. Dit dia vull me sie cantada una missa amb diaca y subdiaca y acólits, y mesatumba y quatre antorxes enceses durant la missa y més tres altres lo mateix dia.

Lo dia de Nadal ab la missa del gall, cumplescan ab la obligació de aquell dia, en la qual hagen de acistir tots los religiosos y estudiants que no estaran ocupats per obediència. Y lo mateix dia me sien dites tres misses baxes.

10. Item, vull que de tot açò per a perpètua memòria de lo de les misses y anniversaris que en aquell mon testament tinch ordenat, s'en fassen dos ransumptos de pergami posats en taules o posts, en la hora mateixa que mon hereu haurà acceptada la herència, los quals hagen de estar mesos lo hu en la paret del arxiu y lo altre en la sacristia; y que de deu en deu anys, los hagen de renovar per a que prior y sacristans y religiosos que succehiran, tingan de açò memòria y recort, posant en cada huna de les taules mon nom y sobrenom, pintada baix una ymatge de Nostra Senyora del Roser ab les mies armes.

11. Item, prech y suplich al pare prior y superior y vicari que són y per temps seran, que sempre y quant tindran Capítol se recorden de encomenarme als religiosos ab sos sacrificis y oracions, y que los religiosos y estudiants cada vegada que diran missa en lo altar de Nostra Senyora del Roser, devant del qual mon cos serà soterrat, se recorden de dirme un respons rezat.

12. Item, vull que després que mon hereu haurà acceptada y presa tota ma herència, que als vassalls los tracten ab benignitat, clemència y mansuetut, sens posarlos nous censos y tributs, ni drets ni alcabalas, sinó com yo y mos predecessors los han tinguts y tractats ab les mateixes lleys y condicions. Y perquè desig que ma herència universal vinga y hage de estar perpètuament en lo hereu que tinch nomenat y en sos successors, y en los que demunt tinch nomenat y dit, en cars que no cumplissen lo de dalt per mi ordenat, prohibesch y vede perpètuament que los béns y mobles y rayzes que puguen estar en cosa pia que no sien venuts ni agenats, si ja per cars a mon hereu no li apareixerà fer alguna permutació o venda de dites mes baronies, ab tal que no sien venudes ni permutades a ignacians, ni a lluterans ni a ningun heretge, sinó a cathòlich que ho puga fer. Y en cars que no puguen estar en coses pies, procuren se amortizen si ho podran alcançar.

13. Item, vull que après que yo seré sepultada, dins lo any de mon òbit, si ja yo no hagués posat en possessió a mon hereu en vida mia, envie procurador a mes baronies de Roseras y sanct Hypòlit, per a que

lo senescal de Tolosa, com a conservador de nobles, si no'ls dexaven pendre possessió de dites baronies, los puga fer prestar obediència y posar en possessió. Y vull que mon hereu cobre dels vassalls tots los censos, tributs y rendes que a mi se'm deuen, com constarà per sos albarans.

Y assò, com dich, sie dins lo any de mon òbit, perquè passat lo any, segons lleys de la terra seria tot perdut. Y mon hereu vull vage a cobrar les escriptures de tot açò, las quals estan en casa de Franceschs Salvi Mangome, de la ciutat de Albi o de sa muller o hereus, en les quals scriptures estan totes les scriptures, tots los terries y capbreus y tots los drets de qualsevulla cosa y dret, de les quals foren preses en inventari per lo jutge real de la ciutat de Albi, en lo any 1572, després de la mort del noble monsiur don Blaz de Mirambell y de Cardona, quondam, marit meu y baró de dites baronies.

14. Item, vull que en ninguna manera ni en ningun temps, mon hereu hage de fer avinences ab mos contraris sobre ma herència, que ab tants treballs me han fet pledejar. Y vull també que si ningú pretindrà tenir algun dret sobre mos béns y herència, que'ls sien donats sinch sous, ab los quals los desherato y que's tingan per contents sens tenir més obligació mon hereu.

15. Item, vull que de tot lo que tinch dit y ordenat en aquest mon testament, no falte ninguna cosa a se cumplir, axí dels llegats com del Studi y misses, sots pena que hage de donar mon hereu quiscun any al Hospital General de Sancta Creu de Barcelona, sens més declaració ni obligació ninguna, sexanta lliures.

16. Item, vull que lo die de mon òbit sie pres inventari de tots los mobles que se trobaran en ma casa, si ja yo no dexave dit de paraula o ab algun paper o carta escrita de ma mà, que diga que sia donat a qui yo dexaré manat en la carta o scrit, o a persones fidedignes que de paraula lo diran yo haver dit. Los quals mobles vull que sien venuts a parer de mos curadors, y que sien pagats primerament del que se'n traurà, tots los deutes que per veritat se trobaran y provaran. Y si res y restarà que sien dites tantes misses quant bastaran los diners que restaran, donant per cada missa dos reals per la charitat. Y aquestes que sien dites en los altars o capelles que's trobaran privilegiats que se traguen ànimes de purgatori o ahont millor al pare fra Pere Hortiz li apareixerà, essent ell viu. Del qual número o summa que se'n traurà après de haver pagat los deutes, si ni haurà, puga pendre deu lliures ans de fer dir les misses per a donar a obres pies a qui ben vist a ell serà. Y mort ell, en lo que a dits curadors los serà ben vist, sols sien, com tinch dit, en obres pies.

17. Item, vull que de aquest mon derrer testament sien curadors y exeutors los molt reverents y religiosos pares y magnífichs senyors: el pare prior de sancta Catherina, mon hereu; lo pare guardià de sanct Francesch y lo pare prior de sanct Agostí y lo senyor don Pere de

Cardona, de la present ciutat, que són y per temps seran; y lo pare fra Pere Hortiz, als quals vull que per sos treballs los sie donat a cada hu d'ells deu lliures. Y en tot açò vull que vivint lo pare fra Pere Hortiz, en tot lo que se ordenarà y se haurà de declarar y determinar, que en tot y per tot toquen a ell les dites determinacions, ordinacions y declaracions. Y que si ell en tot no si firmarà, no valga res lo que's farà.

18. Item vull que sie aquesta ma última voluntat y testament que yo tinch fet, que valega per ara y per a sempre y per a tostemps, y revoque y anulle y don per irritos tots y qualsevol testaments y codicils que yo fins lo dia present hagués fets, que fonch lo primer dia del mes de agost 1582.

Y més vull que tots y qualsevulla testaments, donacions y codicils, promeses, dexes y mandes, que en sanitat o en malaltia, o en necessitat, o tribulació o oppreció alguna que yo faie, que no valega ninguna cosa, ni per tal sia tingut, exceptant emperò la donació, que ans de fer aquest meu testament, tinch feta a un criat meu y que se diu Joan de la Faxe, del bisbat de Gent, regne de França, de la vila de Momfim. Y les scriptures que yo de la mia mà pròpia tindré fetes i's trobaran en ma casa o en poder del pare fra Pere Hortiz, o de mon hereu prior y convent, si yo expressament no s'ere firmada de la mia mà pròpia, tantes quantes voltes yo en aquest estich firmada de ma pròpia mà y lletra, y feta menció de tot lo que en aquest tinch ordenat *de verbo ad verbum* y en ell estarà posat tot lo símbol de *quicumque vult salvus esse* . . . Y com tinch dit, sinó seran les scriptures que's trobaran de ma pròpia mà, en los llochs y mans demunt dites, a les quals vull s'els done tant de crèdit com si fos tot lo testament.

Fonch fet y acabat lo primer dia de agost del any de la Nativitat de Nostre Senyor M.D.LXXXII. dich mil sinch cents vuytanta y dos.

Yo dona Antònia de Fox y de Caramany y de Cardona y de Mirambell, atorgy y aprobí y conformí tout sò que és escrit assy desús y per la veritat jo o e fet escriura per altra mà y jo o e firmat de la mia mà.